

N:o 45.

Af Herr Hasselrot: Angående en underdånig anhållan hos Kongl. Maj:t om revision af stadgan rörande försvarslöse och till allmänt arbete förfallne personer.

Sedan Riksdagen i underdånig skrifvelse den 15 Maj 1869 hos Kongl. Maj:t anhållit om utarbetandet af nya författningar angående fattigvården i riket, samt om försvarslöse och till allmänt arbete förfallne personer, har en af Kongl. Maj:t till följd häraf tillsatt komité utarbetat ett till Riksdagen öfverlemnadt förslag till ny förordning om fattigvården. Deremot har denna komité i fråga om stadgar angående försvarslöse personer ansett det komiterade lemnade nådiga uppdrag icke innefatta annat åliggande för dem än att bringa nämnde stadgar i öfverensstämmelse med ej mindre den föreslagna fattigvårdsförordningen, än de författningar, som blifvit utfärdade sednare än berörda stadga. Komiterade hafva följaktligen icke ingått i någon hufvudsaklig pröfning af samma stadga eller tillsett om den hvilat på rättsenlig grund samt om det s. k. laga försvarssystemet, som genomgår författningen, är ändamålsenligt; och då jag, som varit ledamot i nämnda komité, lika litet som öfrige komiterade, af det lemnade uppdraget funnit mig berättigad att ingå i en sådan pröfning, får jag nu, sedan Kongl. Maj:t till Riksdagen öfverlemnadt förslag till ny förordning om fattigvården, utan att i sammanhang dermed framlagts något förslag till ny stadga om försvarslöse personer, begagna min rätt såsom riksdagsman, för att å denna viktiga fråga fästa Riksdagens uppmärksamhet och å angelägenheten deraf att ofvanberörda stadga underkastas en grundlig pröfning och omarbetas så, att den kommer att hvila på rättslig grund och blir för riket gagnelig.

Då jag nu beder att få företaga en sådan pröfning, kan jag till en början ej undgå ett anmärka det oegentliga och oriktiga i sjelfva benämningen "laga försvar", sådant begreppet af dessa ord i lagstiftningen sig utvecklats. "Laga försvar" eller

försvar af lagarne bör nemligen i lika mått tillkomma alla samhällets medlemmar och ingen bör deraf kunna vara i saknad.

För uppkomsten af denna benämning torde jag böra i korthet redogöra.

Den förekommer först i 1569 års adliga privilegier, som, efter stadgandet att adelns landbönder inom en mil från sätesgården endast i nödfall skulle till krigstjenst utskrifvas, vidare innehåller: att adeln icke skulle hafva makt att i fredlig tid *försvara* mer folk på deras hemman, än som på dem kunde nödtorfteligen uppehållas, hvilket stadgande upplifvas i 1617 års adliga privilegier, som i 30 § innehålla: att det skulle vara Ridderskapet och Adeln fritt att hafva och hålla i *sitt försvar* och tjenst allehanda embetsmän, som till hushålls uppehälle, tarf och förbättring kunde vara tjenlige.

Presterskapet fick sedan i sina privilegier år 1634 enahanda rätt att från krigstjenst försvara sitt husfolk; och sedan vid utskrifningen af manskap till krigstjenst, enligt derom utfärdade förordningar, den grundsats blifvit antagen, att alla lösa personer skulle först utskrifvas, blef slutligen hvarje af lagen godkändt näringsfång och all årstjenst ett lika giltigt försvar mot utskrifning till krigstjenst som tjenst hos adeln eller presterskapet; och har slutligen, då annat ansvar än utskrifning till krigstjenst blifvit stadgad för sysslolöshet, benämningen "laga försvar" öfvergått till sin nuvarande betydelse.

Huru sväfvande och litet betryggande för den personliga friheten denna är, torde förtjena att anmärkas.

I 1833 års stadga upprätthölls inom hållbara gränser den grundsats, att endast den egde laga försvar, som innehade allmän eller enskild tjenst eller idkade studier, handel, jordbruk eller annan näring eller hade sin bergning af egna tillgångar eller genom annans vårdnad. Man fann emellertid, att äfven andra samhällsmedlemmar än de, hvilka kunde hänföras till ofvannämnda samhällsklasser, kunde vara goda och oskadliga människor, och derföre tillades i 1846 års stadga, att äfven den ansågs ega laga försvar, som vore känd såsom den der sig ärligen försörjer. Det dröjde emellertid icke länge, innan man måste erkänna att icke alla äro för samhället vådliga, hvilka ej kunna sig försörja. Fattigdom med deraf följande nöd är ofta själf-förvålad; men olyckan uppsöker ej sällan sina offer bland laglydiga och goda om ock svaga människor, och i 1855 års stadga tillades derföre ytterligare, att äfven den eger laga försvar, som, enligt intyg af behörig embetsmyndighet eller tjänsteman, sockennämnd eller tillsyningsman, iakttager ordning och sedlighet i sitt lefverne och *söker* att efter förmåga sig ärligen försörja.

Häri genom har begreppet af laga försvar fått en snart sagdt obegränsad betydelse och godtycket ett stort spelrum; men själfva systemet kvarstår dock orubbadt.

Så länge samhället för vinnande af vissa statsändamål lade band på den enskildes näringsfrihet och till följd deraf ansåg för sin pligt att taga vård om alla,

som ej förmådde sig sjelfva försörja, kunde derifrån härledas statens rätt till preventiva åtgärder och att till arbete tvinga den sysslolöse och lättjefulle; men då samhället efter införd näringsfrihet vill fränsäga sig berörda skyldighet och öfverlemna till den enskilde att draga försorg om sig sjelf, och att i motsatt fall uppbära följderna af bristande omtanke och arbetsamhet, lär dermed äfven hafva upphört statens rätt att tvinga någon till arbete, så länge han ej stör allmän ordning eller faller samhället till last.

Redan år 1844 yttrar sig dåvarande General-direktören öfver fängelserna Clas Livijn uti en till Justitie-statsministern afgifven P. M. angående Sveriges försvarslöshets-system, att forskningen i svenska fångväsendets historia och egen erfarenhet öfvertygat honom derom, att detta system icke medfört någon nytta för landet, att det icke vore förenligt med närvarande tiders förhållanden, samt att hvarje på detta system grundad inrättning väl bidroge att öka fångantalet men ej den allmänna säkerheten och ordningen.

Dessa ord hafva under den tid, som förflutit sedan de uttalades, genom erfarenheten blifvit utpräglade till en ovedersäglig sanning; och det synes mig uppenbart, att laga försvars-systemet icke hvilat på rättsenlig grund, samt att det hvarken är nyttigt eller nödigt.

Att det icke hvilat på rättsenlig grund vill jag söka bevisa.

Den mest obestriddiga af rättslärans och statsrättens grundsatser torde väl vara den, att ingen bör kunna antastas, beröfvas sin personliga frihet eller straffas, utan att han genom lagöfverträdelse dertill sjelf gifvit anledning. Måne denna grundsats kan tillämpas på den stadgade skyldigheten att skaffa sig laga försvar, vid äfventyr att eljest dömas till flerårigt fängelse? Frågan måste väl besvaras nekande, då det ej lär kunna bestridas, att det icke alltid beror på en samhällsmedlem sjelf att erhålla sådant försvar. Det kan nemligen icke vara obekant, huru svårt, för att icke säga omöjligt, det ofta är för den från fängelse eller kronoarbetskorps frigifne att vinna laga försvar; och den i vissa fall stadgade skyldigheten för en straffad person att från fängelset förskaffa sig sådant närmar sig till hån mot och gäckelspel med en olycklig. Af den icke straffade försvarslöse torde ifrågavarande äliggande lättast kunna fullgöras; men äfven han beror i detta hänseende af en annans godtycke. Förvärfvandets af förmånen att anses ega laga försvar, med deraf följande rätt till personlig frihet, beror nemligen icke på den försvarslöse sjelf eller deruppå att han lefver ordentligt och sedligt samt söker att efter förmåga sig ärligen försörja, utan på den omständigheten, att någon dertill bemyndigad *vill* gifva honom bevis derom, och på denna omständighet, men icke på en *bevistligt* osedlig lefnad beror således en samhällsmedlems personliga frihet, den han kan förlora, *derföre att han icke gör det för honom omöjliga.*

Emot den för försvarslöshet stadgade straffpåföljd kan äfven anmärkas, dels att straffet icke tillmätas efter den större eller mindre vårdslöshet, den försvarslöse

ådagalagt vid sökandet efter laga försvar, och således icke efter den större eller mindre skuld han har till saknad deraf, utan med hänsigt till förut föröfvade förbrytelser, hvilka dock genom undergångna straff borde anses försonade, dels ock att ansvaret icke står i tillbörligt förhållande till de straff, som följa på verkliga brott.

Så kan ansvaret för försvarslöshet utsträckas till 4 års tvångsarbete, då första resan stöld kan försonas med 2 månaders straffarbete, och högsta straff för andra resan stöld är 2 år 6 månaders dylikt arbete.

Försvarslöshetssystemet synes icke heller hafva medfört det gagn, man dermed åsyftat, eller befordrandet af allmän säkerhet och ordning samt de försvarslöses återförande till en sedlig iefnad. Brotten hafva nemligen tilltagit, och antalet af fångar och kronoarbetskarlar årligen ökats. Anledningarne härtill äro utan tvifvel många; men såsom en medverkande orsak måste antagas det allmänt erkända förhållande, att den, som intagits vid kronoarbetskorps, icke utgår derifrån förbättrad, utan såsom en snart sagdt förlorad varelse, hvilken nära nog afskys, och hvars återinträde i samhället försvärats om ej omöjliggjorts just genom hans intagande i nämnda korps.

Det ligger ock i sakens beskaffenhet, att förhållandet måste vara sådant. Det ondas natur och makt är nemligen sådan, att, der en större samling finnes af menniskor, mer eller mindre djupt fallna, det onda griper omkring sig som en pestsmitta.

Derföre har man ock under sednare tider insett skadligheten af kasernsystemet och nödvändigheten af att, i stället för att sammanföra barn i barnhusen, utsätta dem hos enskilde, der de växa in i familjen och samhället, att slå ned fattighusen och inackordera de fattige hos enskilde och att, för fångars skiljande från hvarandra, bygga cellfängelser.

På samma sätt bör man gå till väga med personer, som för lättja och sedeslöshet måste tvingas till arbete och ordning.

De böra ej, såsom nu, sammanföras i stora hopar, derigenom de, långt ifrån att förbättras, ytterligare demoraliseras.

De böra insättas på arbetsgårdar, der sådana kunna inrättas, eller ställas i tjänst hos enskilde stränga husbönder, som hålla dem till tukt, arbete och ordning; och först när de visat sig oförbätterliga, må de insättas i fängelser krono- eller arbetskorpsar. Enligt mig lemnad tillförlitlig uppgift uppgår årliga kostnaden för underhållet af försvarslöse och till allmänt arbete förfallne personer till omkring 400,000 R:dr och för en enda person till omkring 200 R:dr.

Om nu en enskild person erhöle hälften af sistnämnda summa i ersättning för underhåll af och vård om en sådan person, hvars arbetskraft han derjemte egde göra sig till godo, är jag öfvertygad om att lämplige personer icke skulle saknas, som åtog sig ett sådant ansvar; och synes det mig lämpligt att landstingen gäfvé Konungens Befallningshafvande förslag på personer inom distriktet, som vore lämp-

lige och villige att mot skälig ersättning i sin tjänst emottaga dylika vanartiga samhällsmedlemmar, derest icke landstingen heldre ville inköpa och inrätta arbetsgårdar, der dylika personer kunde intagas mot skälig ersättning af staten.

Vinsten här af skulle blifva tvåfaldig. Minskade utgifter för staten och, hvad än viktigare är, mången på branten af undergång stående medmänniska skulle kunna räddas och återföras till samhället.

Det återstår att visa, att försvarslöshets-systemet icke heller är för samhällets betryggande nödvändigt.

Om det än icke, såsom ofvan är antydt, kan antagas, att staten har rätt att tvinga sina medlemmar till en nyttig verksamhet, måste likväl staten tillerkännas myndighet att, för upprätthållandet af gemensam säkerhet och allmän ordning, genom vidtagandet af tvångsåtgärder förebygga rättskränkningar af sådane dess medlemmar, hvilka antingen af häglöshet och lättja åsidosätta omsorgen för egen bergning och utan behof anlita andras harmhertighet för sitt uppehälle, eller som, af böjelse för ett sysslolöst lif, kringstryka i landet, uppehållande sig med betlande, eller som genom förut begångna brott visat sig farliga för samhället. I dessa fall har staten såsom nödvärn ovilkorlig rätt att genom preventiva åtgärder skydda sig för rättsingrepp. Fråga uppstår då, huru vidt dessa åtgärder böra sträckas, derpå svaret torde blifva, att de ej böra gå utöfver behovet, för att icke onödigtvis inskränka den personliga friheten.

Om nu Kongl. Maj:ts förslag till ny förordning om fattigvården i riket blir antaget till gällande lag, finnes i denna förordning intagna erforderliga stadganden såväl emot ett lättjefullt lefnadssätt, för så vidt någon samhällsmedlem derigenom faller fattigvården till last, som till förekommande af betlande, vare sig inom egen kommun eller af kringstrykande lättingar; och det återstår då endast att vidtaga erforderliga preventiva åtgärder mot dem, som genom förut begångna brott visat sig farliga för samhället. Dessa åtgärder böra dock, såsom sagdt, icke sträcka sig utöfver behovet. Således synes den, som begått ett brott men genom undergånget straff försonat detta, böra få tillgodojuta sin återvunna frihet, derest han icke förbryter sig ånyo, eller stör allmän ordning och sedlighet eller genom sitt uppförande i fängelset under strafftiden ådagalagt ett sådant argt och oförbättradt sinnelag, att han kan anses vådlig för samhället. Deremot hör en för svårare brott straffad och ur fängelse eller tvångsarbetsanstalt frigifven person ställas under allmän tillsyn eller s. k. polisuppsigt, intilldess han genom ett, en längre tid iakttaget, godt uppförande förvärfvat sig rätt att anses såsom en oförvitlig och god samhällsmedlem.

Vid sådant förhållande och enär det s. k. försvarslöshets-systemet, efter min uppfattning, icke hvilat på rättsenlig grund och icke visat sig gagneligt utan skadligt samt icke heller är för samhällets väl nödvändigt, synes tiden vara inne för dess afskaffande.

Såsom jag ofvan antydt, synes statens rätt till preventiva åtgärder mot rättskränkningar böra inskränkas till en allmän tillsyn å personer, som genom begångna brott visat sig vådliga för samhället. Denna tillsyn torde böra kallas polisuppsigt, och den förordning, som skulle sättas i stället för nu gällande stadga om försvarslöse och till allmänt arbete förfallne personer, torde kunna kallas: "*Stadga om polisuppsigt*". Och vågar jag föreslå, att hufvudgrunderna i denna stadga må blifva följande:

Under polisuppsigt skall den vara ställd, som

1:o) för brott, hvilket medfört förlust af medborgerligt förtroende, undergått straffarbete, eller

2:o) för annat brott, längre tid än två år, undergått straffarbete, som efter någon af nu gällande strafflagar blifvit ådömdt, eller

3:o) efter äldre lag blifvit straffad för stöld eller för inbrott i afsigt att stjäla eller för mordbrand eller försök dertill, eller för annat brott undergått straffarbete på fästning eller tukthus, eller

4:o) för stöld, inbrott eller mordbrand eller för brott, hvarå enligt strafflag, som i andra punkten omförmäles, dödsstraff eller straffarbete på lifstid eller i tio år följa kan, eller för brott, som, i äldre lag var belagdt med dödsstraff eller lifstidsarbete å fästning eller tukthus, — varit tilltalad och häktad samt blifvit af demstol ansedd hafva emot sig besvärande liknelser till brottet, men i brist af fullständig bevisning ej kunnat åt saken fällas, eller

5:o) varit å allmän tvångsarbetsanstalt intagen.

Polisuppsigten börjas, då personen frigifves från häkte eller allmän tvångsarbetsanstalt, och för den, som, tilltalad för något af de i 4:de punkten omnämnda brott, ej kunnat till saken fällas, från den dag laga kraftegende utslag derom meddelas.

Tillsyningsman, som enligt gällande förordning om fattigvården i riket är utsedd att hålla uppsigt å betlare, skall ock hålla tillsyn å dem, som äro underkastade polisuppsigt.

Kronopolis eller stadsbetjente lemna tillsyningsman nödig handräckning.

Den, som är ställd under polisuppsigt, skall vara underkastad den tillsyn, den inskränkning i friheten att välja vistelseort och det vilkorliga arbetstvång, som i Stadgan bestämmes.

Han skall vistas inom den kommun han tillhör eller som blifvit honom till vistelseort anvisad, och sin ankomst dit skall han anmäla hos vederbörande myndigheter. Han eger ej rätt att begifva sig derifrån, utan att vara försedd med pass eller vederbörligt tillståndsbevis.

Om den, som är under polisuppsigt ställd, under en tid af fem år oafbrutet iakttagit ordning och sedlighet i sitt lefverne och sig ärligen försörjt, bör han efter nämnde tids förlopp vara från uppsigten fri.

Derest åter den, som är under polisuppsigt ställd, förer en oordentlig och osedlig lefnad eller af lättja underlåter att efter förmåga sig ärligen försörja, bör han antingen inför kommunalnämnd, eller utaf tillsyningsman i trovärdig persens

närvaro, förmanas till ordning och arbetsamhet samt varnas för följderna af ett deremot stridande uppförande.

Skulle den, som är under polisuppsigt ställd, utan pass eller vederbörligt tillståndsbevis, afvika från den kommun, der han bör vistas, eller förer han, oaktadt erhållen varning, en oordentlig och osedlig lefnad eller underlåter han af lättja att efter förmåga sig ärligen försörja, må han, uppå yrkande af kommunalnämnd eller tillsyningsmän, krono- eller stadsbetjente, af Konungens Befallningshafvande kunna dömas att hållas till ordning och arbete hos enskild, dertill utsedd person eller i tvångsarbetsanstalt från och med tre månader till och med två år.

Om den, som sålunda är i tjänst insatt, ur densamma afviker eller, utan att af varning låta sig rätta, visar olydnad, oordentlighet eller sturskhet, må han insättas i tvångsarbetsanstalt under återstående arbetstiden.

Ådrager sig den, som är i tvångsarbetsanstalt intagen, bestraffning för felaktigt uppförande, må arbetstiden kunna förlängas tre till sex månader och denna påföljd förnyas, intilldess den felaktige sig bättrat.

Visar straffånge genom sitt uppförande under strafftiden argt och oförbättradt sinnelag, så att, om han frigåfves, han ansåges blifva för allmänna säkerheten vådlig, må han vid strafftidens slut kunna insättas i tvångsarbetsanstalt på viss bestämd tid, dock icke utöfver sex månader, hvilken påföljd må kunna förnyas, intilldess den felaktige visat prof på förbättring.

I öfrigt torde bestämmelserna i 3, 4, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 25, 24, 26, 27 och 28 §§ i nu gällande stadga om försvarslöse i tillämpliga delar kunna intagas i stadgan om polisuppsigt.

Derjemte torde erfordras ett öfvergångsstadgande derom, att den, som enligt ofvan föreslagna bestämmelser skulle varit underkastad polisuppsigt, men vid denna stadgas utfärdande under en tid af fem år iakttagit ett sedligt och ordentligt lefnadssätt och sig ärligen försörjt, skall vara från polisuppsigt fri, och att, om fem år då ej tilländagått från den dag polisuppsigten skolat börja, den tid, som vid stadgans utfärdande från berörde dag förflutit, skall räknas sådan person till godo, men att deremot för den, som icke iakttagit ett sådant uppförande, polisuppsigten skall fortfara på sätt stadgan bestämmer.

Jag får alltså vördsamt föreslå,

att Riksdagen ville i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes i nåder låta öfverse Kongl. Stadgan angående försvarslöse och till allmänt arbete förfallne personer, samt i dess ställe utarbета ny stadga om polisuppsigt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ofvan föreslagna grunder.

Stockholm den 24 Mars 1871.

Carl Hasselrot.